

کتاب شناسی ماد باستان

مهرداد نوری مجیری

بنام کلمه، تنقیح، زار و یاف
فت

کتاب‌شناسی مادباستان

دکتر مهرداد نوری مجیری

سرشناسه:	نوری مجیری، مهرداد، ۱۳۵۱-
عنوان و نام پدیدآور:	کتاب‌شناسی ماد باستان/ مهرداد نوری مجیری.
مشخصات نشر:	تهران: ندای تاریخ، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری:	۲۱۴ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۸۸۷۵-۵۳-۶
وضعیت فهرست نویسی:	فیبا
موضوع:	مادها - کتاب‌شناسی Medes -- Bibliography
رده بندی کنگره:	Z۳۳۶۹
رده بندی دیویی:	۹۵۵/۰۱۳
شماره کتاب‌شناسی ملی:	۸۸۶۰۳۱۰
اطلاعات رکورد کتاب‌شناسی:	فیبا

کتاب‌شناسی ماد باستان

پدیدآورنده: دکتر مهرداد نوری مجیری

حروفچینی، صفحه‌آرایی و نظارت: موسسه و انتشارات ندای تاریخ

طراح جلد: ندا آقاجانی

چاپ اول: ۱۴۰۱

تیراژ: ۱۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۸۷۵-۵۳-۶

قیمت: ۱۱۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ و در اختیار موسسه و انتشارات ندای تاریخ است.

تقدیم به پسر

امید بخش جانم که آسایش او آرامش من است.

فهرست

۹	-----	مقدمه مؤلف
۱۳	-----	منابع فارسی
۱۱۱	-----	منابع خارجی

مقدمه مؤلف

مادها گروهی از مردمان هند و اروپایی آسیای میانه بودند که در سده‌های نخستین هزاره نخست پیش از میلاد در حرکتی آهسته و تدریجی از موطن نخستین خود که احتمالاً در منطقه خوارزم و جنوب دریاچه آرال بوده است تا کوه‌های زاگرس پیش تاخته، در غرب و شمال غرب فلات ایران فرود آمدند و جانشین بومیان منطقه شده و احتمالاً زندگی یکجانشینی را برای خود انتخاب نمودند و پهنه جغرافیایی زیستگاه آنان سرزمین ماد نام گرفت. این پادشاهی اولین حکومت آریایی بود که از اتحادیه‌ای از قبایل و طوایف آریایی و سایر اقوام محلی ساکن در منطقه تشکیل شد. بخش اعظم این سرزمین در منطقه‌ای قرار داشت که بعدها آذربایجان نامیده شد که در جنوب رود ارس واقع بود. به نظر می‌رسد که حکم دولت ماد گاهی در اراضی شمالی آن منطقه نیز نافذ بوده است. نام آذربایجان خود از کلمه مادی آتروپاتن مشتق است و شکی نیست که در طی تاریخ پیچ در پیچ و طولانی پیدایش مردم آذربایجان عنصر نژادی ماد نقش مهمی بازی کرده حتی در بعضی از ادوار تاریخی وظیفه هدایت و رهبری را به عهده داشته است. این دوره یکی از مهم‌ترین و تاثیرگذارترین دوره‌های تاریخ و تمدن ایران است زیرا که از یک طرف سرآغاز دوره تاریخی ایران و از طرف دیگر سرآغاز شکل‌گیری دولت و سرزمینی با

ماهیت آریایی ایرانی است. شواهد باستان‌شناسی نشان می‌دهند که مادها سال‌ها قبل از ظهور نامشان در گزارش‌های شاهان آشوری از جمله متون شلمنسر سوم (شولمانو آشارد)، شمشی ادد پنجم، اداد نیراری سوم، آشوردان پنجم، تیگلات‌پلیسر سوم، سارگن دوم، سنخریب، آسارحدون و آشوربانیپال دیده شده است. متأسفانه از مادها داده‌های باستان‌شناسی زیادی در دست نیست در حالی که آن‌ها تأثیرات زیادی از خود بر جای گذاشته‌اند و بنابراین برای شناخت بیشتر این تمدن باید به مطالعات دیگری همچون منابع مکتوب آشوری، بابلی و عبری استناد کرد. به‌دست آمدن این متون در کاوش‌های باستان‌شناسی جهت روشن نمودن جنبه‌های مختلف اقوام مادی که تاکنون در هاله‌ای از ابهام باقی مانده است پژوهش‌های مادشناسی را تحت تأثیر قرار داد. در حال حاضر این متون از مهم‌ترین و مستندترین منابع ما برای بازسازی ساختارهای سیاسی اقتصادی و اجتماعی همچنین جغرافیای تاریخی مادها به‌شمار می‌آیند. حجم فراوانی از این دست متون به‌صورت سالم یا قطعات شکسته قابل بازیابی در کاوش‌های باستان‌شناسی به‌دست آمده‌اند. تاکنون یکی از مهم‌ترین منابع تاریخی در مورد مادها تاریخ هرودوت بوده و بازسازی تاریخی و ساختار سیاسی ماد عمدتاً بر اساس روایت‌های این کتاب صورت می‌گرفته است از طرفی یکی دیگر از مهم‌ترین منابع تاریخی که می‌تواند ما را در دستیابی به شناخت بهتر نسبت به این دوره کمک کند متون آشوری هستند. هرچند مدت زیادی از خواندن و استخراج اطلاعات فراوان از این متون می‌گذرد و به‌رغم صورت گرفتن تحقیقات گسترده بر اساس این متون اما هنوز می‌توان اطلاعات بسیار ارزشمندی را در خصوص مادها از آن به‌دست آورد. در کتیبه تیگلات‌پلیسر که تقریباً در قرن هشتم ق.م نوشته شده ذکری از دولت ماد به‌میان آمده است. همچنین در کتیبه دیگری مربوط به زمان شلمنسر سوم وی افتخار می‌کند هنگامی که نام او را در دورترین شهرهای مادی شنیده‌اند مردم از شنیدن آن وحشت زده می‌شدند. گذشته از این سنخریب و آسارحدون نیز به ناحیه ماد اشاره کردند.

مطالب تورات نیز برای اطلاع از تاریخ ماد قابل استفاده‌اند. از جمله در کتاب دوم تورات نوشته شده است که در سال نهم هیوشیع ملکه آشور، شومرون را تسخیر و بنی اسرائیل را به اسارت به آشور برد و آنان را در شهرهای حلب و حابور در کنار رودخانه گوزان و شهرهای مادی‌ها مستقر کرد.

گذشته از موارد مذکور اطلاعات پراکنده‌ای درباره مادها در آثار مولفان یونانی قرن پنجم ق.م نیز موجود است. هکاته و دیونیس میلیتی در کتابی که درباره داریوش اول نوشته‌اند درباره مادها نیز مطالبی گفته‌اند. گذشته از این مطالبی درباره مادها در نمایشنامه تراژدی پارسیان تالیف آشیل دیده می‌شود. کتاب تاریخ کتسیاس نیز درباره ایران و هند شامل ۲۴ جلد بوده که شش جلد نخست آن مربوط به تاریخ آشور، ماد و بابل است. در منابع بابلی نیز، در سالنامه‌های نبوپلسر، نبوکدنصر دوم و نبونید عمدتاً اشاره به مادها شده است. ضمناً بایستی توجه داشت که منابع اورارتویی نیز در رابطه با تاریخ ماد با ماخذ آشوری شباهت دارند و عبارت از مطالبی است که پادشاهان اورارتو بر روی سنگ قبرها یا صخره‌ها نقش کرده‌اند. مضمون این اسناد و مدارک تا اندازه‌ای به روشن نمودن تاریخ ماد کمک می‌کند.

در مورد اثر فوق نیز لازم به ذکر است آثاری را می‌توان یافت که موضوعشان کاملاً به ماد مربوط نیست. دلیل این حقیقت آن است که در بسیاری موارد ترسیم مرزبندی‌های مشخص بین ماد و همسایگان کاری غیرممکن بود به همین دلیل مطالعه فرهنگ‌ها و حوادث سایر اقوام از جمله آشور، اورارتو، بابل و پارس درک بهتری از این سلسله در اختیار ما قرار می‌دهد. این آثار به‌طورکلی شامل حوزه‌های باستان‌شناسی، تاریخ، دین و هنر هستند. کتاب از دو بخش منابع و آثار پژوهشی به زبان فارسی و آثار منتشر شده به زبان‌های خارجی از جمله انگلیسی، آلمانی، فرانسه و روسی تشکیل شده است. هدف، معرفی گزیده‌ای از منابع و پژوهش‌های اصلی در این حوزه و برآوردن فقط بخشی از نیازهای اولیه محققان از میان هزاران منابع و مآخذ است. کتاب‌شناسی حاضر فقط به معرفی آثار شامل نام پدیدآورندگان کتاب اعم از نویسندگان، مترجمان، مولفان و محققان تاریخ ماد می‌پردازد، نه نقد و بررسی آن‌ها. امید می‌رود اثر فوق مورد امعان نظر اهل فن به‌ویژه هنرجویان و دانشجویان تاریخ ایران قبل از اسلام قرار گیرد. در نهایت از انتشارات ندای تاریخ و همکاران ایشان که با صبر و صرف زمان کوشش نمودند تا این کتاب به بهترین نحو ممکن به زیور طبع آراسته شود صمیمانه تشکر می‌نمایم.

مهردادنوری مجیری (خواجه نوری)

پاییز ۱۴۰۰

منابع فارسی

- آقا حسین شیرازی، ابوالقاسم، (۱۳۸۱)، پوشاک زنان ایران از آغاز تا امروز، تهران، اوستا.
- آشتیانی، جلال‌الدین، (۱۳۹۴)، زرتشت مزدیسنا و حکومت، تهران، شرکت سهامی انتشارات.
- آزاد، ابوالکلام، (۱۳۷۲)، کورش کبیر یا ذوالقرنین، ترجمه محمد ابراهیم باستانی پاریزی، تهران، کورش.
- آیت‌اللهی، حبیب‌الله، (۱۳۷۶)، مبانی نظری هنرهای تجسمی، تهران، سمت.
- -----، (۱۳۸۰)، تاریخ هنر (هنر ایران پیش از اسلام)، مرکز مطالعات فرهنگی بین‌المللی، معاونت پژوهشی آموزشی، تهران، سازمان فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- آذرنوش، مسعود، (۱۳۵۴)، کاوش‌های گورستان محوطه سنگ شیر، به‌کوشش فیروز باقرزاده، گزارش‌های سومین مجمع سالانه کاوش‌ها، پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، مرکز باستان‌شناسی ایران، صص ۵۱-۷۲.

- آذرنوش، مسعود، (۱۳۵۵)، فصل دوم کاوش‌های محوطه سنگ شیر در همدان، در گزارش‌های چهارمین مجمع سالانه کاوش‌ها، پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، صص ۴۰-۵۹.
- -----، (۱۳۸۶)، گزارش مقدماتی کاوش‌های لایه شناختی تپه هگمتانه همدان، گزارش‌های باستان‌شناسی، ش ۷، جلد ۱، (مجموعه مقالات نهمین گردهمایی سالانه باستان‌شناسی ایران)، تهران، پژوهش‌های باستان‌شناسی، صص ۱۹-۶۰.
- -----، شریفی، علی و علی هژبری، (۱۳۹۵)، بازنگری گاهنگاری نسبی و مطلق تپه هگمتانه، براساس یافته‌ها و نتایج آزمایش گرمالیان و رادیو کربن ۱، پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، ش ۱۰، صص ۱۴۰-۱۲۱.
- آلتهايم، فرانس، (۱۳۸۱)، تاریخ باستانی ایران، ترجمه مسعود رجب‌نیا، تهران، علمی و فرهنگی.
- آژند، یعقوب، (۱۳۹۷)، تاریخ هنر باستان، تهران، سمت.
- آشوری، داریوش، (۱۳۵۷)، تعریف‌ها و مفهوم فرهنگ (بازنگریسته فرهنگ شناخت)، مجموعه فرهنگ آسیا، تهران، مرکز اسناد فرهنگی آسیا.
- آرنولد توین‌بی، جوزف، (۱۳۸۸)، جغرافیای اداری شاهنشاهی هخامنشیان، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، چاپ دوم با الحاقات، تهران، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار.
- آیسخولوس، (۱۳۵۶)، ایرانیان، ترجمه کامیاب خلیلی، چ ۱، تهران، سروش.
- آذرگشسب، فیروز، (۱۳۸۴)، گات‌های سرودهای زرتشت، تهران، فروهر.
- آراز اوقلو، (۱۳۸۰)، تاریخ مختصر آذربایجان، ترجمه ایثار یگانه، تهران، شفق.
- آذری دمیچي، علاء‌الدین، (۱۳۵۴)، پژوهش درباره شهرها، بررسی‌های تاریخی، سال دهم، ش ۶، مسلسل ۶۱.
- -----، (۱۳۷۲)، مقدمه‌ای بر ساختار اجتماعی و فرهنگی ایران باستان، تهران، مرآت.

- آبروی، آرتورجان، (۱۳۳۶)، میراث ایران، تالیف ۱۳ تن از خاورشناسان، ترجمه احمد بیرشک و دیگران، تهران، علمی و فرهنگی.
- آدلر، فیلی جی، (۱۳۸۵)، تمدن‌های عالم، ترجمه محمد حسین آریا، تهران، امیرکبیر.
- آبتون، ژوزف، (۱۳۴۴)، باستان‌شناسی در ایران، جهان نو، شماره ۱، صص ۹۲-۹۵.
- آغاسی، گیورگیس، (۱۳۵۳)، ایران کهن، ترجمه گیورگیس آغاسی، تهران، پدیده.
- آقابالازاده شللو، رقیه، (۱۳۹۶)، مادها، تهران، ندای تاریخ.
- آوری، پیتر، (۱۳۵۰)، ایران طی دو هزار و پانصد سال چهار راه تمدن جهان، پیام، ش ۲۷، صص ۴-۹.
- آموزگار، ژاله و احمد تفضلی، (۱۳۷۲)، اسطوره زندگی زرتشت، تهران، چشمه.
- آموزگار، ژاله، (۱۳۷۴)، تاریخ اساطیری ایران، جلد ۱، تهران، سمت.
- -----، (۱۳۷۹)، تاریخ واقعی و تاریخ روایی، تهران، بخارا.
- آبادانی، فرهاد، (۱۳۴۸)، گوشه‌ای از فرهنگ ایران باستان، ترجمه و نگارش فرهاد آبادانی، تهران، کانون زرتشتیان شریف آباد مقیم مرکز.
- آثاری، مهدی، (۱۳۸۱)، هویت موسیقی ملی ایران و سازها از آغاز تا امروز، تهران، دهخدا.
- امینی‌زاده، علی، (۱۳۹۱)، مادها، مشهد، امید مهر.
- اجاق، محمد و زینب واعظ شهرستانی، (۱۳۹۲)، تعلیم و تربیت در ایران باستان، تحقیقات روانشناختی، ش ۲۰، صص ۶۲-۵۰.
- ارفعی، عبدالمجید، (۱۳۸۹)، فرمان کورش بزرگ، تهران، مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی.

- استرابو، (۱۳۵۵)، سرزمین‌های تحت نفوذ هخامنشیان، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، تهران، جامی.
- ایران از نظر خاورشناسان، (۱۳۳۵)، ترجمه رضازاده شفق، تهران، اقبال.
- امام شوشتری، محمدعلی، (۱۳۴۸)، ایران گاهواره دانش و هنر، تهران، وزارت فرهنگ و هنر.
- اعتماد مقدم، علی قلی، (۱۳۴۴)، آیین شهریاری در ایران بر بنیاد شاهنامه فردوسی، تهران، وزارت فرهنگ و هنر.
- -----، (۱۳۶۶)، پادشاهی و پادشاهان از دیده ایرانیان بر بنیاد شاهنامه فردوسی، تهران، وزارت فرهنگ و هنر.
- -----، (۱۳۴۸)، شاه و مردم بر بنیاد شاهنامه فردوسی، تهران، وزارت فرهنگ و هنر.
- ادیبی، حسین و عبدالمعبود انصاری، (۱۳۵۵)، نظریه‌های جامعه‌شناسی، ج ۱، تهران، جامعه.
- ادیبی، محمد، (۱۳۵۴)، جامعه‌شناسی طبقات اجتماعی، تهران، انتشارات دانشکده علوم اجتماعی.
- امیری، مصیب، (۱۳۷۳)، بررسی باستان‌شناسی پیش از تاریخ جلگه مرو دشت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد باستان‌شناسی، تهران، دانشگاه تربیت مدرس.
- انصاری، محمود، (۱۳۵۰)، سیری در معماری ایران، تهران، هنر سرای عالی.
- اهلرز، اکارت، (۱۳۷۲)، مبانی کشورشناسی جغرافیایی، ج ۱، ترجمه محمد تقی رهنمایی، ج ۲، تهران، موسسه جغرافیایی و کارتوگرافی سحاب.
- امینی‌زاده، شجاع، (۱۳۹۱)، فراز و فرود ایران باستان، تهران، امید مهر.
- ابوالقاسمی، محسن، (۱۳۸۱)، راهنمای زبان‌های ایران باستان، تهران، سمت.
- اسماعیل‌پور، ابوالقاسم، (۱۳۹۱)، اسطوره بیان نمادین، تهران، سروش.

- احسانی، محمدتقی، (۱۳۸۶)، هفت هزار سال هنر فلزکاری در ایران، تهران، علمی و فرهنگی.
- اقبال، عباس، (۱۳۹۰)، تاریخ مفصل ایران، تهران، دنیای کتاب.
- اوشیدری، جهانگیر، (۱۳۷۸)، دانشنامه مزدیسنا، تهران، مرکز.
- امیدواری، مهدی، (۱۳۷۶)، مغان و نقش مذهبی و اجتماعی آنان در ایران باستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: گلنار قلعه‌خانی، دانشگاه شیراز.
- اسپور، دنیس، (۱۳۸۳)، انگیزه آفرینندگی در سیر تاریخی هنرها، ترجمه امیر جلال‌الدین اعلم، تهران، نیلوفر.
- اسدی، میثم، (۱۳۹۱)، چرایی و چگونگی انتقال حکمت و ادب از ایران باستان به دوران اسلامی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، استاد راهنما: حسین مفتخری؛ استاد مشاور: مصطفی پیرمردیان، دانشگاه خوارزمی.
- اکبری، فاطمه، (۱۳۹۴)، واژه‌های آریایی اوستا، کتیبه بیستون و شاهنامه فردوسی در زبان کردی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، استاد راهنما: سیدجمال‌الدین مرتضوی؛ استاد مشاور: جهانگیر صفری، دانشگاه شهرکرد.
- ابوذری، م، (۱۳۸۰)، آشنایی با میراث فرهنگی ایران، تهران، سازمان پژوهش فرهنگی.
- ایرانمنش، محیا، (۱۳۹۴)، نمادشناسی نقوش زیورآلات ایران (ایلام آغازین تا پایان ساسانی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری، استاد راهنما: دکتر غلامعلی حاتم، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- اباذری، یوسف و دیگران، (۱۳۴۱)، ادیان جهان باستان، جلد سوم (ایران)، تهران، موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.
- امیری، معصومه و عفت امیری، (۱۳۸۷)، تزئینات پارچه در ایران باستان (ایلام، ماد، هخامنشی)، رشد آموزش هنر، ش ۱۵، ص ۲۰.

- اولیایی، سیاوش، (۱۳۹۷)، بررسی پوشاک نظامی هخامنشیان براساس یافته های مادی و متون تاریخی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات، علوم انسانی و اجتماعی، استاد راهنما: مهسا ویسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران
- ابوالحسنی، مهدی، (۱۳۸۳)، تاملی در خنیاگری در ایران باستان، تاریخ پژوهی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ش ۳۶، ص ۱۸۳.
- احدیان، محمد مهدی، (۱۳۸۸)، بررسی ریشه‌شناسی دو جای نام در استان همدان (نهایند و آدارپانا)، پژوهش زبان و ادبیات فارسی، ش ۱۵، ص ۱۵۹.
- امانی، حامد، (۱۳۸۶)، بررسی زیورآلات موزه مردم شناسی سنندج (خانه کرد) با تاکید بر جنبه‌های اعتقادی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد صنایع دستی، تهران، دانشگاه هنر.
- ایننگهاوزن، ریچارد و احسان یارشاطر، (۱۳۷۹)، اوج‌های درخشان هنر ایران، ترجمه رویین پاکباز و هرمز عبداللهی، ج ۱، تهران، آگه.
- اسمیت، آدام بی، (۱۳۷۸)، آفرینش چشم‌اندازی اورارتویی در ماوراء قفقاز جنوبی (پژوهشی در نظام معماری سیاسی)، ترجمه بهرام آجرلو، آثار، ش ۱، صص ۲۵-۳۷.
- ابریشمی، محمدحسن، (۱۳۶۸)، خاستگاه نام سقز و نقش های سینی زیویه، باستان‌شناسی و تاریخ، ش ۲، صص ۱۵-۲۸.
- افکنده، احسان، (۱۳۹۵)، بازتاب شکل‌گیری دولت ماد در گفتار مادی هرودوت، فصلنامه تاریخ ایران، ش ۲۰.
- اذکایی، پرویز، (۱۳۶۵)، ماد و نام شناسی جای‌های آن، نامواره دکتر محمود افشار، به‌کوشش ایرج افشار و کریم اصفهانیان، ج ۲، تهران، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی، صص ۸۴۷-۸۹۱.
- -----، (۱۳۶۷)، درآمدی به تاریخچه باستان‌شناسی همدان، باستان‌شناسی و تاریخ، س ۲، ش ۲، صص ۵۶-۶۷.

- اذکایی، پرویز، (۱۳۶۸)، ساگارتی قبیله هفتم ماد، مجله باستان‌شناسی و تاریخ، ش ۲.
- -----، (۱۳۸۰)، همدان‌نامه (۲۰ گفتار درباره مادستان)، همدان، مادستان.
- احمدی فرد، یعقوب و عباس مترجم، (۱۳۸۳)، گزارش بررسی شهرستان همدان، (گزارش منتشر نشده).
- -----، (۱۳۸۷)، گزارش فصل دوم کاوش‌های باستان‌شناسی تپه پيسا، (گزارش منتشر نشده).
- اسکندری، ایرج، (۱۳۸۵)، در تاریکی هزاره‌ها، به اهتمام علی دهباشی، تهران، نگاه.
- الهیاری، عادل، (۱۳۹۱)، ساتراپ‌نشین ماد در دوره هخامنشیان (از سال ۵۵۰ تا ۳۳۰ پ.م.)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، استاد راهنما: شهرام جلیلیان، استاد مشاور: علی بحرانی‌پور، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- اسفندیاری، آذرمیدخت، (۱۳۷۴)، تپه ازبکی یکی از مراکز فرهنگی فلات مرکزی ایران، باستان‌شناسی و هنر ایران، سی و دو مقاله در بزرگداشت عزت الله نگهبان، به کوشش عباسعلی زاده و همکاران، تهران، نشر دانشگاهی.
- الن، لیندزی، (۱۳۹۰)، تاریخ امپراتوری ایران، ترجمه عیسی عبدی، تهران، امیر کبیر.
- احمدی‌خلیلی، نسیم، (۱۳۸۳)، مادها از دریچه هنر و ادبیات، شرق، ص ۱۹.
- امیری‌پور، محمدرضا، (۱۳۹۸)، جغرافیای تاریخی و تاریخ سیاسی کرمان در دوره ایران باستان (از آغاز پادشاهی ماد تا پایان دوره ساسانی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، استاد راهنما: پرویز حسینی طلائی، استاد مشاور: محمد طیبی، دانشگاه شهید باهنر کرمان.
- اومستد، آلبرت، (۱۳۵۷)، تاریخ شاهنشاهی هخامنشیان، ترجمه محمد مقدم، تهران، امیرکبیر.

- اومستد، آلبرت، (۱۳۸۸)، یادداشت‌هایی درباره خویشاوندی نزد پارسیان، تاریخ هخامنشیان، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، ج ۲، تهران، توس.
- افتخارزاده، محمودرضا، (۱۳۷۷)، ایران آیین و فرهنگ، ج ۱، تهران، رسالت قلم.
- ایمان پور، محمد تقی، (۱۳۸۲)، مادها و پارس‌ها، آیا پارس‌ها تحت فرمانروایی مادها بوده‌اند؟ تاریخ پژوهی، دانشگاه فردوسی مشهد، س ۵، ش ۱۷، ص ۵.
- -----، (۱۳۸۸)، بررسی جایگاه سیاسی ساتراپ‌های هخامنشی در دوره داریوش بزرگ با تکیه بر کتیبه‌ها، تاریخ ایران، ش ۵، صص ۲۵-۲۳.
- ----- و علی اکبر شهابادی، (۱۳۸۹)، بررسی تحلیلی محدوده جغرافیایی و اداری ساتراپی‌های هخامنشی در کتیبه بیستون، مطالعات تاریخ فرهنگی، پژوهشنامه انجمن ایرانی تاریخ، س ۲، ش ۵، صص ۶۳-۳۷.
- ----- و نجم الدین گیلانی، (بی تا)، نقش خاندان‌های کهن در فراز و فرود سلسله‌های ایرانی در دوره ایران باستان، پژوهش‌های تاریخی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ش ۳، صص ۴۱-۵۶.
- ----- و راضیه قصاب زاده، (۱۳۹۰)، بررسی رابطه مادها و پارس‌ها پیش از ظهور امپراتوری هخامنشی، پژوهش‌های تاریخی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، س ۳، ش ۱۲، صص ۷۳-۸۶.
- ----- و محمد کریم یوسف جمالی و علی اکبر شهابادی، (۱۳۹۲)، نقش و جایگاه ساتراپی‌ها در شاهنشاهی هخامنشی، تاریخ ایران و اسلام، دانشگاه الزهراء، س ۲۳، دوره جدید، ش ۱۸، پیاپی ۱۰۸.
- ----- و محمود جعفری دهقی و مرتضی حصارى، (۱۳۹۳)، تاریخ جامع ایران، تهران، مرکز پژوهش‌های علوم انسانی.
- الگزانده، رابینسون، (۱۳۷۰)، تاریخ باستان، ترجمه اسماعیل دولت‌شاهی، تهران، آموزش و انقلاب اسلامی.

- امیرحسینی، خسرو، (۱۳۹۱)، خرقان (قطعه‌ای از سرزمین مادها)، ساوه، آفاق کلام.
- امیرحسینی، برزو، (۱۳۹۷)، سلسله شاهنشاهی مادها، تهران، کاکتوس.
- احسانی، محمدتقی، (۱۳۸۲)، هفت هزار سال هنر فلزکاری در ایران، چ ۲، تهران، علمی و فرهنگی.
- اکبرزاده، داریوش، (۱۳۹۱)، آثار زرین و سیمین ایران زمین به روایت موزه ملی ایران، چ ۱، تهران، پازینه.
- الیاده، میرچا، (۱۳۷۶)، رساله در تاریخ ایران، ترجمه جلال ستاری، چاپ دوم، تهران، سروش.
- -----، (۱۳۹۱)، تصاویر و نمادها، ترجمه محمدکاظم مهاجری، تهران، کتاب پارسه.
- -----، (۱۳۹۳)، نمادپردازی امرقدسی و هنرها، ترجمه مانی صالحی علامه، تهران، نیلوفر.
- احمد پور، ایوب، (۱۳۸۸)، نظام قضایی ایران در عهد باستان، مطالعات ایرانی، ش ۱۵، صص ۱۷-۴۰.
- احمدی، اشرف، (۱۳۴۶)، قانون و دادگستری در شاهنشاهی ایران باستان، تهران، وزارت فرهنگ و هنر.
- افلاطونی، ارسطو، (۱۳۲۵)، حقوق در ایران باستان، تهران، شرکت سهامی طبع ایران.
- اسدی، احمدعلی، (۱۳۹۹)، گزارش نتایج نخستین فصل کاوش باستان شناختی تپه قلعه قلندران شهرستان شازند، مطالعات ایرانشناسی، ش ۱۳، صص ۱۷-۳۹.
- ایرانی، دین شاه، (۱۳۶۱)، اخلاق در ایران باستان، تهران، فروهر.
- ابراهیمیان واقع‌نژاد، حسین، (۱۳۷۴)، ایزد بانوان ایران و بین‌النهرین، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، باستان‌شناسی (فرهنگ و زبان‌های باستانی)، استاد راهنما: محمودرضا دستغیب‌بهشتی، دانشگاه شیراز.

- استروناخ، دیوید، (۱۳۵۰)، نخستین پادشاهان هخامنشی، تهران، انجمن فرهنگ ایران باستان، س ۹، ش ۱، صص ۳۲-۵۹.
- -----، (۱۳۷۹)، پاسارگاد، ترجمه حمید خطیب شهیدی، تهران، سازمان میراث فرهنگی.
- -----، (۱۳۸۷)، تپه نوشی جان: اقامتگاه مادی، تاریخ ایران دوره هخامنشیان، تاریخ کمبریج، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، به سرپرستی ایلیا گرشویچ، تهران، جامی.
- -----، (۱۳۹۰)، نوشیجان، ترجمه کاظم ملازاده، همدان، دانشگاه بوعلی سینا.
- ----- و مایکل رف، (۱۳۹۰)، نوشیجان ۱ (بناهای بزرگ دوره ماد)، ترجمه کاظم ملازاده، همدان، دانشگاه بوعلی سینا.
- اشمیت، کلاریس، (۱۳۸۸)، یادداشت‌هایی بر خط میخی و ادبیات پارسی باستان، تاریخ هخامنشیان، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، ج ۴، تهران، توس.
- اشمیت رودریگر و زاربروکن، (۱۳۸۲)، دیگر گویش‌های ایران باستان راهنمای زبان‌های ایرانی، ج ۱، زبان‌های ایرانی باستان و ایرانی میانه، ویراستار: رودریگر اشمیت، ترجمه آرمان بختیاری و دیگران، تهران، ققنوس.
- اصغرپور سارویی، سمیرا، (۱۳۹۰)، بررسی تطبیقی گوردخمه‌های ماد و اورارتو، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری، استاد راهنما: غلامعلی حاتم، استاد مشاور: محمدحسین همافر، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- ----- و غلامعلی حاتم، (۱۳۹۰)، بررسی تطبیقی گور دخمه‌های ماد و اورارتو، نقش مایه، س ۴، ش ۸.
- ایوانوف و دیگران، (۱۳۵۹)، تاریخ ایران باستان، ترجمه سیروس ایزدی و حسین تحویلی، تهران، دنیا.
- ابطحی، سیده آزاده، (۱۳۹۴)، بررسی سیستماتیک و گاهنگاری تپه پشنگی روستای قاضی آباد (بوانات) موضوع: جایگاه اقوام ایرانی در دوره هخامنشی

- (پارت، عیلام، ماد و پارس)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد باستان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، استاد راهنما: دکتر طاهره عزیزی پور، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مرودشت.
- افشار سیستانی، ایرج، (۱۳۶۹)، نگاهی به آذربایجان غربی، تهران، نسل‌دانش.
- اسرائیل، ژرار، (۱۳۸۰)، کورش بزرگ، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، تهران، ققنوس.
- الکساندر رابینسون، چارلز، (۱۳۷۰)، تاریخ باستان، ترجمه علاء‌الدین دولت‌شاهی، تهران، آموزش انقلاب اسلامی.
- اوپنهایم، آل، (۱۳۸۷)، مدارک بابلی درباره حکومت هخامنشیان، تاریخ ایران دوره هخامنشیان، تاریخ کمبریج، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، به سرپرستی ایلیا گرشویچ، تهران، جامی.
- انصاف‌پور، ع، (۱۳۵۲)، تاریخ زندگی اقتصادی روستاییان و طبقات اجتماعی ایران (از دوران ماقبل تاریخی تا پایان ساسانیان)، تهران، شرکت سهامی انتشار.
- اشنایدر، براون، (۱۳۶۱)، پوشاک اقوام مختلف (مصور)، ترجمه کیوان شکوهی، تهران، کارگاه هنر.
- ابویی مهریزی، نادیه، (۱۳۹۲)، معماری در ایران از آغاز تا پایان عصر ساسانی، پژوهش‌های علوم انسانی، س ۴، ش ۱۹، صص ۹۰-۶۳.
- احمدی‌پور، زهرا و دیگران، (۱۳۸۸)، تبیین عوامل مؤثر در مکان‌گزینی پایتختها در ایران باستان، مطالعات ملی، س ۱۰، ش ۳.
- احمدوند، شجاع و احمدرضا بردبار، (۱۳۹۸)، مبانی دینی دولت در ایران باستان از دوره اساطیری تا دولت هخامنشی، دولت پژوهی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، س ۵، صص ۸۱-۶۱.
- اشمیت، اریک، (۱۳۷۶)، پرواز بر فراز شهرهای باستانی ایران، ترجمه آرمان شیشه‌گر، تهران، میراث فرهنگی.

- بادامچی، حسین، (۱۳۹۲)، فرمان کورش بزرگ، تهران، نگاه.
- باقری، زنور.آ، (۱۳۸۲)، تحولات علوم کشاورزی ایران از دوره باستان تا عصر حاضر، تهران، دانشگاه تهران.
- بیوار، ای.دی.اچ، (۱۳۹۶)، تمثیل آستیگ، ترجمه محمود حسن آبادی، پاژ، ش ۲۶، صص ۸-۲۶.
- بریان، پیر، (۱۳۹۳)، کورش بزرگ پادشاه باستانی ایران، ترجمه آذر دخت جلیلیان، گردآورنده تورج دریایی، تهران، توس.
- -----، (۱۳۹۲)، امپراتوری هخامنشی، جلد یکم، ترجمه ناهید فروغان، تهران، فروزان روز.
- بادامی، دلارام، (۱۳۹۸)، مطالعه‌ای بر نقشینه‌های حیوانی در ایران باستان (از منظر اسطوره)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد نقاشی، استاد راهنما: الهه پنجه‌باشی، استاد مشاور: شهرزاد صالحی پور، دانشگاه الزهرا(س).
- برنجیان، شاپور رضا، (۱۳۷۸)، هخامنشیان وارث مادها، فروهر، س ۳۴، ش ۷، ۸، صص ۳۲-۳۳.
- بشیریه، حسین، (۱۳۷۳)، یکسان‌سازی، یکتاانگاری، دیالکتیک تاریخی و مسائل توسعه سیاسی در ایران، فرهنگ توسعه، ش ۱۷.
- براند جورج، فیلیپ، (۱۳۹۰)، امپراتوری جهانی ایران، ترجمه وحید عسگرانی، تهران، امیرکبیر.
- بیژن، اسدالله، (۱۳۵۰)، سیر تمدن و تربیت در ایران باستان، دوره‌های اوستایی، ماد و هخامنشی، تهران، ابن سینا.
- -----، (۱۳۷۶)، چشم‌انداز تربیت در ایران قبل از اسلام، تهران، چاپخانه اتحادیه.
- بشاش کنزق، رسول، (۱۳۷۵)، قرائت کامل کتیبه بوکان، مجموعه مقالات اولین گردهمایی زبان کتیبه و متون کهن، تهران، میراث فرهنگی، صص ۲۳-۳۹.

- بخشی، مریم، (۱۳۹۴)، مطالعه تطبیقی نقوش و نمادهای اساطیری آب در هنر ایران باستان با هنر بین النهرین (با تأکید بر نمونه‌های شاخص انتخابی از تمدن‌های ایلام، ماد، هخامنشی و ساسانی و تمدن‌های سومر، آکد، بابل و آشور)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: الیاس صفاران، دانشگاه پیام نور استان تهران، مرکز پیام نور، تهران شرق.
- باقری، زهرا، (۱۳۹۵)، جستاری در بررسی نقوش بصری موزه هگمتانه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری، استاد راهنما: اکبر نیکان‌پور، استاد مشاور: نوشین حجازی‌پور، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- بویل، جی. آ، (۱۳۶۸)، تاریخ ایران، حسن انوشه، تهران، امیرکبیر.
- بروسیوس، ماریا، (۱۳۸۷)، تمدن درخشان ایرانیان، ترجمه محمود طلوعی، تهران، تهران.
- -----، (۱۳۸۸)، ایران باستان، ترجمه عیسی عبدی، تهران، ماهی.
- -----، (۱۳۹۰)، ایرانیان عصر باستان، ترجمه هایده مشایخ، تهران، هرمس.
- -----، (۱۳۹۲)، شاهنشاهی هخامنشی (از کورش بزرگ تا اردشیر اول)، ترجمه هایده مشایخ، تهران، ماهی.
- -----، (۱۳۹۷)، دو دیدگاه درباره تاریخ ایران، تاریخ هخامنشیان، ترجمه مرتضی ثاقب‌فر، جلد پنجم، تهران، توس.
- باقری، مهری، (۱۳۷۶)، دین‌های ایران پیش از اسلام، تبریز، دانشگاه تبریز.
- بالتروشایتیس، یورگیس و آرتور پوپ، (۱۳۸۴)، نقوش پیشینه دار، ترجمه ژیلبرت صدیق‌پور، چاپ اول، تهران، فرهنگسرای میردشتی.
- بختورتاش، ن، (۱۳۵۱)، بنیاد استراتژی در شاهنشاهی هخامنشی، تهران، عطایی.